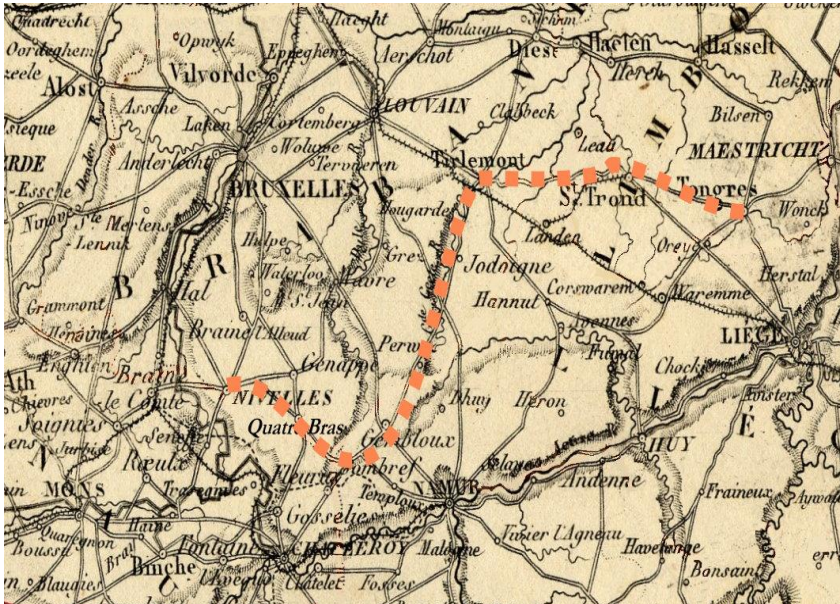

Zaterdag 1 april 1815.

We hadden orders om tegen acht uur in de ochtend op hetzelfde exercitie veld te verzamelen. Vanuit de stad was dat ongeveer vijftien minuten lopen. Naar nu bleek, verzamelde zich daar nu ook de Nassauers van de 2de brigade. Het was een enorme chaos in de stad, en daarbuiten trouwens ook. Ruim zes duizend manschappen ^{Lit 8} zochten op hetzelfde ogenblik hun weg door de stad. Ik had mijn sectie bij elkaar maar raakte in de drukte al snel de rest van de compagnie kwijt. We sloten ons toen maar aan bij de 1ste compagnie die we toevallig tegen kwamen. Rond negen uur bereikten we eindelijk het exercitie terrein en we waren zeker niet de laatsten. Om tien uur begon Van Bylandt de inspectie, maar toen kwamen er nog steeds soldaten uit de stad. Twee uur om de divisie in formatie te krijgen. In een oorlog waren we in die tijd van de kaart geveegd, uitgeroeid en de restanten gevangen genomen.

Route van de 2de Divisie van Tongeren naar Nivelles.

Rond elf uur was de inspectie afgerond en rond twaalf uur stond de gehele divisie op de weg in colonne opgesteld. Daarna marcheerden we dwars door Tongeren naar het zuidwesten ^{Lit 58}. De gehele stad was uitgelopen om ons gade te slaan. Enkele mensen klaptten, maar hier waren geen luide toejuichingen. Ik wist niet precies wat de mensen dachten maar als ik een Belg was dan had ik waarschijnlijk gedacht dat ik van de ene bezetter was overgegaan naar de andere. Koning Willem de Eerste zou nog heel wat werk moeten verzetten om de Belgen te overtuigen van de voordelen om bij de Nederlanden te horen.

Ik was benieuwd waar we heen gingen, want daar had ik niets over gehoord. In ieder geval naar het zuidwesten, dat was zeker. We marcheerden de gehele dag en pas 's avonds bij het bivak in het veld hoorde we wat onze eindbestemming was. Het Nederlandse leger moest de lijn Namen-Mons verdedigen. Als we daar lagen zouden de Pruisen onze burens in het oosten gaan vormen en de Engelsen zouden in het westen naast ons komen te liggen. Samen zouden we een aaneengesloten lijn door heel Zuid-Nederland gaan vormen ^{Lit 44}. De komende dagen zou de divisie bij elkaar blijven, en in de richting van Nivelles (Nijvel) marcheren. De afstand zou ongeveer honderd kilometer bedragen. We konden er drie of vier dagen over doen.

Van Bylandt deed het in de volgende dagen rustig aan en zorgde dat er zo min mogelijk soldaten uitvielen. Desondanks waren er zoveel uitvallers dat we ze nu elke dag achterlieten in dorpjes onder commando van een onderofficier en met de orders om de colonne zo snel mogelijk weer in te halen. Ook ons bataljon verloor op die manier wat manschappen, maar niet zoveel als andere bataljons ^{Lit 8,}
⁵⁶.

Op de laatste marsdag kwamen we in de buurt van Nivelles en ik vroeg me af waar we nu heen gingen. Mijn vragen werden een paar uur later beantwoord door de luitenant-kwartiermeester Croes die ons bij een wegsplitsing opving en een andere kant uitstuurde dan de

rest van de colonne. Er waren al eerder bataljons afgeslagen. Waarschijnlijk verdeelde men ons over een lijn van dorpjes. Een divisie van zes duizend man kon maar een paar dagen bij elkaar liggen. De constante bevoorrading van voedsel en brandhout was simpelweg onmogelijk voor zoveel mannen. Als de bataljons verspreid waren konden we allemaal ons eigen voedsel in de omgeving kopen of laten aanvoeren van elders. Croes leidde ons naar Feluy, Arquennes & Petit-Roeulx-les-Nivelles ^{Lit 8,56}.

Drie kleine dorpjes. Feluy en Arquennes lagen maar één kilometer van elkaar vandaan. Petit-Roeulx-les-Nivelles lag iets verder weg, ongeveer vier en halve kilometer van de andere dorpen. Croes plaatste in elk dorpje twee compagnies. Wij kamen in Feluy te liggen.

16. Feluy en Buzet, de zuidelijke Nederlanden.

Het kasteel van Feluy zoals dat er nu bij staat.

Feluy was een mooi historisch dorp met veel oude gebouwen. Er woonde een paar honderd mensen. Midden in het dorp lag een groot kasteel uit de 14de eeuw met een slotgracht. We liepen er eerst

voorbij en hielden even verderop, midden in het dorp, stil. Daar spraken de kapiteins met het dorpsbestuur. En we hadden geluk want onze compagnie mocht in het kasteel logeren. Ook alle officieren namen er hun toevlucht. Na de brug over de slotgracht was er links een groot gebouw. Het waren de stallen en de oranjerie. Wij konden plaats nemen op de tweede verdieping en op de zolder. Cantzlaar regelde voor ons peloton de tweede verdieping. Die had grote ramen en er was dus voldoende licht. Dat scheelde aanzienlijk in de aanschaf van de kaarsen die we nodig hadden als lichtvoorziening in de avonduren. De officieren werden door de rentmeester, namens de eigenaar gravin d'Isendoorn à Blois, uitgenodigd om in het hoofdvverblijf te logeren. Omdat we niet direct bij burgers slapen moesten we hier wel zelf koken. Maar dat hadden we er graag voor over. Het was de eerste keer dat ik in een echt kasteel kwam. Alles aan het gebouw straalde geschiedenis en rijkdom uit. En we fantaseerden allemaal over wat er in het hoofdgebouw te zien zou zijn. Het kasteel was dusdanig imponerend dat zelfs de meest luidruchtige en uitbundige manschappen als vanzelf op gedempte toon gingen praten. Het kasteel had natuurlijk wel achterstallig onderhoud na al die jaren van Franse bezetting. Dat hadden de officieren ook gezien, want de kapitein had direct onze diensten aan de rentmeester aangeboden. En ongeveer een uur na onze aankomst stond ik al met mijn sectie de stallen uit te mesten. Joseph was buiten in de tuinen bezig. Eringaard zijn sectie was de slotgracht aan het vrijmaken van takken. De foeriers werden er op gestuurd om eten in te kopen. Andere secties waren brandhout aan het hakken en verslepen. De officieren nuttigden een glas wijn met de rentmeester. Tenslotte moest dat ook gebeuren!

Alles wees er op dat we hier een tijdje gingen blijven. Dat zouden we niet vervelend vinden want dit was zeker de mooiste inkwartieringsplaats tot nu toe.

De daaropvolgende dagen gebeurde er weinig. Wel liepen we elke morgen een flinke mars om de algemene conditie te verbeteren. In de middag volgden er dan nog wat exercitie oefeningen. De officieren zagen we amper. Als het lekker weer was zagen we ze soms sigaren

roken op het buiten terras van het hoofdgebouw. Ze bespraken daarbij ongetwijfeld belangrijke legerzaken.

Buiten onze twee compagnies zagen we de rest van het bataljon ook niet. Eén keer kwam Van Bylandt langs om te kijken of alles in orde was. Er waren verder geen orders.

Er was één herberg in het dorp, je kon er ook kegelen en beugelen ^{Lit 136,152}. Op het uithangbord viel te lezen:

Drink ik, zoo bederf ik;
Drink ik niet, zoo sterf ik;
Beter gedronken en bedorven,
Dan niet gedronken en gestorven.

Maar we mochten de lokale geneugten en brouwsels helaas niet proberen. Dit om problemen te voorkomen. Natuurlijk was de waard van de herberg ook niet gek. Mede door Sonne zijn regelwerk rolde er in de tweede nacht een ton bier over de brug van het kasteel. Die belandde pardoes in de voorraad kamers van de foeriers. Toen Werner het vat de volgende dag opmerkte zweerden de foeriers dat de ton er altijd al had gestaan.

In het dorp zelf heerste absolute rust en stilte. Door die rust kwam er een soort loomheid over de manschappen. We voelden ons amper nog soldaat, we waren meer een ploeg arbeiders die elke dag fysieke arbeid uitvoerden en 's avonds een stevige beker bier dronken. Het weer werkte ook mee aan de loomheid. De vogels bezongen elke morgen al vroeg het voorjaar. De bomen liepen weer uit en de temperatuur was zacht. Rond het dorp stonden de fruitbomen in bloei en de boeren waren in deze grasmaand druk met de voorbereidingen voor het nieuwe groei seizoen. Naast het kasteel was een schapenboer en er liepen al veel lammetjes rond. Aan het eind van de dag gingen we er meestal even kijken, het was een leuk gezicht om hun eerste schreden in deze wereld gade te slaan. Soldaat Horren werd door een moederschaap aangevallen toen hij een lammetje te dicht naderde. Ik wist niet dat schapen konden bijten, maar naar nu bleek dus wel. En hard ook!

Dinsdag 11 april 1815, grasmaand.

Na ongeveer een week in 'ons' kasteel kwam er een boodschapper van het hoofdkwartier in Nivelles. Ons werd natuurlijk niets verteld maar nieuws gaat erg snel in een leger. Voordat de kerkklok een nieuw uur kon inluiden waren we er achter dat we zeer binnenkort zouden opbreken. Tijdens het avondappèl werd dat door kapitein Thomson bevestigd. We zouden binnen twee dagen vertrekken naar het zuidoosten, richting de Franse grens^{Lit 26}. Die mededeling zette vele van ons tot nadenken. Richting Franse grens betekende richting Franse legers. Stuk voor stuk hadden we daar allemaal een dubbel gevoel over. Aan de ene kant vonden we het avontuurlijk en spannend. Maar aan de andere kant waren we ongerust omdat we twijfelden aan onze geoefendheid en aan onze ervaring. Maar volgens Woesthof was het maar beter zo, anders zouden we allemaal in een 'letarge' belanden. Bij navraag bleek dat 'slaapziekte' te betekenen, en wellicht had Woesthof gelijk.

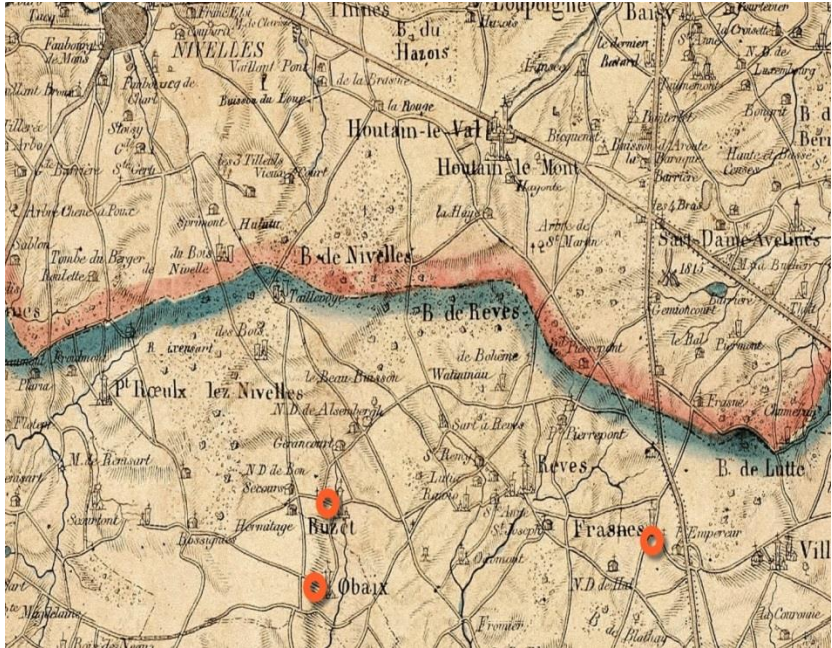

De versterkte boerderij in Buzet.

Twee dagen later vertrokken we in alle vroegte richting onze nieuwe kantonnementen. Onderweg pikten we de rest van het bataljon op, en wisselden nieuwtjes uit. Er was inmiddels een nieuwe commandant voor ons bataljon benoemd, een zekere luitenant-kolonel De Jongh. Maar hij was nog niet gearriveerd ^{Lit 18}.

Aan het eind van de dag zouden we opnieuw in drie kleine dorpjes worden ingekwartierd; Frasnès, Buzet en Obaix ^{Lit 26}. Dat was ongeveer twintig kilometer verder, dus dat viel mee. Onderweg was er een korte stop. We kwamen Van Bylandt en kolonel Van Zuylen van Nyevelt van de divisie staf tegen. Er volgde een kort overleg tussen de officieren van ons bataljon en Van Bylandt. Daarna vervolgden we onze weg. Opnieuw werden we in de omgeving van de dorpjes opgewacht door luitenant-kwartiermeester Croes en de foeriers. Onze compagnie werd als enige naar Buzet gedirigeerd met de mededeling dat de burgers aldaar niet de makkelijkste waren. Het dorp bleek maar uit een paar huizen en een paar versterkte boerderijen te bestaan. Kapitein Thomson melde zich bij de burgemeester, maar deze weigerde om de inkwartieringspapieren uit te geven. Die papieren vormde de grondslag voor de vergoedingen die de burgers van het leger kregen ^{Lit.2,73}. En de burgemeester was verplicht om deze uit te schrijven aan troepen die daar aanspraak op maakten. Maar deze burgemeester was duidelijk niet van plan om in actie te komen. Men sprak hier Frans en veel van deze dorpjes voelde zich wellicht meer Frans dan Nederlands. Midden op straat ontstond een discussie in het Frans tussen Thomson en de burgemeester. Die laatste kreeg al snel versterking van andere dorpsbewoners. Ik verstond er verder niets van maar plots draaide Thomson zich om en riep 'geef acht! Compagnie!' De hele compagnie sprong tegelijk in de houding en een kleine stofwolk ontstond door het droge zand op de weg. De dorpsbewoners deinsden van schrik achteruit. 'Mannen, de dorpsraad verschaft ons geen inkwartiering. Mijn instructies wat dat betreft zijn duidelijk. In zo'n geval 'nemen' wij onze eigen inkwartiering, maar dan zonder te betalen! ^{Lit. 104}. Luitenants, verdeel de mannen maar over de gebouwen.'

En aldus geschiedde. Midden in het dorp stond een grote verstrekte boerderij. Luitenant Cantzlaar marcheerde ons zo door de poort naar binnen en sprak kort met de boer. Ook die keek niet blij, maar ons hele peloton paste gemakkelijk in het grote gebouw. We werden verspreid over diverse ruimtes. Samen met sergeant Eringaard en de korporaals namen we bezit van de hooiberg. De luitenant regelde een kamer in het hoofdgebouw.

Diezelfde avond hielden we appèl op het net te kleine pleintje voor het huis van de burgemeester. Thomson hield wel van imponeren en ook ik kon een grijs niet onderdrukken. We deden allemaal ons best om zo gelijk mogelijk in het gelid te springen toen dat werd bevolen. De bewoners van de omliggende huizen bekeken ons vanachter de gordijnen. Desondanks was er ook een serieuzere boodschap. Thomson nam het woord.

‘Mannen we zitten hier ongeveer veertig kilometer van de Franse grens. Tussen ons en de grens liggen nog wel Pruisische troepen,

maar niet veel. En die er zijn, zijn ook zeer verspreid ^{Lit. 142}. Van nu af aan moeten we onze taak zeer serieus gaan nemen. Ik heb bevel gekregen om uiterst waakzaam te zijn. Alle uitvalswegen van het dorp moeten worden bewaakt. Ik wil overdag op elke weg enkele manschappen als wachtpost. 's Nachts verdubbelen we de aantallen. Alle verdachte personen worden aangehouden en ondervraagd. Alle troepen bewegingen worden aan mij persoonlijk gemeld. Eén keer per dag wil ik een patrouille richting het zuiden sturen om te kijken wat we daar tegenkomen. Nadere instructies daaromtrent volgen nog. Verder wil ik geen geklets met de dorpsbewoners. Zij zijn duidelijk Frans gezind en dus niet te vertrouwen. De mannen die geen wacht hebben zullen voortaan van zeven tot negen uur 's morgens en van vier tot zes in de namiddag exerceren. Om zeven uur en om vier uur is er appèl. Tijdens de exercities gaan we vooral les vier en vijf van het pelotonschool handboek oefenen ^{lit 30}. Voor diegene die het boek niet helemaal uit het hoofd kennen, die lessen gaan vooral over het manoeuvreren in colonne. Sergeant-majoor, u kunt een rooster van de werkzaamheden maken. Overdag wil ik iedereen bezig zien. Voor diegene die willen weten hoelang we hier blijven; ik heb geen idee. We zullen zien wat het hoofdkwartier voor ons in petto heeft'.

Meteen de volgende dag al werd mijn sectie uitgekozen om een patrouille te vormen. Thomson instrueerde ons dat we simpelweg de weg naar het zuiden moesten nemen en die twee uur diende te volgen. Na een korte pauze konden we daarna weer terugkeren. Onderweg moesten we alle verdachte bewegingen en personen in het oog houden of aanhouden en ondervragen. In geval van alarm moest een renbode worden teruggestuurd. Die moest dan bestaan uit de soldaat met de beste conditie. Dat resulteerde binnen de sectie nog in een aardige discussie. Iedereen vond dat hij de slechtste conditie had.

Luitenant Cantzlaar ging ook mee. De zon kwam nog maar net boven de horizon uit toen we de pas er in zetten. Bij het verlaten van het dorp hadden we de wachtposten voor het gemak nog even de

stuipen op het lijf gejaagd. Het was korporaal Pollock die daar met een paar man half stond te slapen, na de lange nachtwacht. Vanachter een schuur voerden we ineens al schreeuwend een verrassingsaanval uit. Pollock is altijd in voor een grap, maar toen hij zijn weggevluchte mannen weer verzameld had kon er enkel een zure glimlach van af. 'Heel grappig sergeant. Heel grappig...'. We hadden wel eerst even nagevraagd of de wachtposten al of niet waren uitgerust met scherpe patronen. Dat waren ze niet.

De luitenant kwam iets later, deed net of hij van niets wist en groette de korporaal beleefd bij het verlaten van het dorp. Hij maakte Pollock nog een compliment dat zijn mannen er nog zo goed wakker uitzagen na zo'n lange nacht.

Onderweg kwamen we niet veel tegen. Wat boeren, enkele karren en wat militaire koeriers. We liepen in de richting van Charleroi. Na een kleine twee uur gelopen te hebben zagen we de stad in de verte verschijnen. Het landschap was hier licht glooiend. We stonden nu boven op een heuvel, met een mooi uitzicht over het voor ons gelegen terrein. Tussen ons en de stad waren geen dorpjes, er waren enkel bosjes en landerijen. De luitenant besloot nog een stuk door te lopen, zodat we wellicht wat burgers van Charleroi om informatie konden vragen. Beneden aan de heuvel begon een stukje dicht bos met veel ondergroei en struiken aan de bosrand. Aan beide kanten van de weg konden we nog geen twee meter kijken. Op het zingen van de vogels na was het verder muisstil. Het kronkelige pad waarover we liepen was niet veel meer dan een zanderig karrenspoor. Het was duidelijk niet de hoofdweg naar de stad. Ik liep samen met de luitenant voorop in de kleine colonne. Onze sectie bestond nog uit één en twintig man, inclusief mij zelf.^{Lit.14,15} We liepen twee aan twee en door de geheimzinnige omgeving was iedereen stil. Plots hoorde ik ook geen vogels meer. Niet dat me dat normaal iets zou uitmaken, maar Joseph had me eens verteld dat als de vogels plotseling stil waren er twee dingen konden gebeuren. Naderend onweer of....